

WALERY ŁOZIŃSKI

1880—1944

napisał

M. KSIĄŻKIEWICZ

Walery Łoziński urodził się we Lwowie 3. I. 1880. Studia gimnazjalne i uniwersyteckie odbył również we Lwowie, gdzie w r. 1902 uzyskał stopień doktora filozofii z zakresu geologii i geografii na podstawie rozprawy pt. «Limany i delty». Po uzyskaniu doktoratu wyjechał na krótki czas do Wiednia, gdzie studiował u profesora Pencka i Uhliga. Po powrocie do Lwowa pracował w bibliotece uniwersyteckiej aż do wybuchu wojny światowej, równocześnie podejmując i przeprowadzając badania naukowe, w tym okresie głównie z zakresu geomorfologii. W tym też okresie odbył kilka naukowych podróży zagranicznych: do Bośni w r. 1903, do Szwecji na Międzynarodowy Kongres Geologiczny w r. 1910, do Niemiec w r. 1911 i Danii w r. 1912. W ciągu tego okresu coraz żywiej interesuje się zagadnieniami geologicznymi, a problemy geomorfologiczne schodzą u niego na dalszy plan.

Z początkiem pierwszej wojny światowej przenosi się do Krakowa, gdzie pracuje w Bibliotece Jagiellońskiej, prowadząc równocześnie dalsze badania naukowe. Po wojnie pracuje przez czas jakiś w Państwowym Urzędzie Naftowym a następnie jako ekspert i rzeczoznawca w przemyśle, przede wszystkim naftowym. W r. 1927 zostaje powołany na katedrę gleboznawstwa na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W tym okresie odchodzi z natury rzeczy od problemów geologicznych i specjalizuje się w gleboznawstwie.

W r. 1943 podczas okupacji niemieckiej, oderwany od pracy naukowej, umiera w Krakowie.

W ciągu Jego rozwoju naukowego można wyróżnić trzy etapy. Łoziński zaczyna swą pracę naukową jako geograf fizyczny. Zagadnienia geomorfologiczne jak geneza jarów podolskich, zjawiska krasowe Podola, a później zagadnienia dyluwialne podnóża a następnie wnętrza Karpat są głównymi tematami Jego prac. Ale coraz więcej pociągają Go problemy geologiczne w węższym tego słowa znaczeniu lub problemy stojące na pograniczu geologii i geomorfologii. Zasięg regionalny Jego prac z tego okresu jest rozległy bo obejmuje Podole, nizinę nadbużańską, Karpaty i Krakowskie. Z prac ogłoszonych z tego okresu należy szczególnie podkreślić znaczenie pracy o peryglacjalnym wietrzeniu wokół krawędzi lądolodu. Pracę tę przedstawił Łoziński na

Międzynarodowym Zjeździe w Sztokholmie oraz o nunataku Gór Świętokrzyskich.

Ścisły umysł jakim był obdarzony Walery Łoziński nie pozwalał Mu pozostać w zagadnieniach geomorfologicznych w oparciu tylko o powierzchniowe obserwacje. Stąd to zapewne płynie, że Zmarły coraz głębiej interesuje się geologią. Ale działalność Jego w zakresie geologii, dokoła której skupia się Jego praca w drugim okresie Jego życia, ma szczególny charakter. W Polsce geologowie od lat pracują przede wszystkim regionalnie. Kartowanie, stratygrafia i tektonika jakiegoś obszaru są głównym tematem ich prac. Spowodowane to jest przede wszystkim bardzo niekompletnym zbadaniem naszej ziemi, wskutek czego zagadnienia geologii regionalnej kraju wysuwały się i ciągle jeszcze wysuwają na pierwszy plan. Cierpią na tym inne dziedziny geologii, przede wszystkim geologia dynamiczna, bardzo u nas zaniedbywana. Łoziński stanowił pod tym względem wyjątek przez swoje zainteresowanie i twórczą pracę w tej właśnie dziedzinie, dzięki czemu zdobył sobie w naszym piśmiennictwie geologicznym odrębne i bodaj że jedyne stanowisko geologa-dynamika. W drugim, geologicznym okresie Jego twórczości prace z zakresu geologii dynamicznej wysuwają się na pierwszy plan. Z tych prac należy wymienić prace o sejsmicznym zachowaniu się łańcucha karpackiego i jego przedgórze a przede wszystkim pracę o wulkanizmie i fałdowaniu w Karpatach (1919). W pracach tych wykazuje Łoziński przede wszystkim gruntowne i rozległe opanowanie wszechświatowej literatury. Z tego okresu pochodzi też Jego zainteresowanie się Karpatami i Zagłębiem Węglowym, dzięki czemu niejedna płodna myśl została wprowadzona w literaturę polską jak np. idea cykli osadowych w Karpatach.

Niestety życie odsunęło Go od tych tematów. Z chwilą objęcia kierownictwa Zakładu Gleboznawstwa U. J. zaczyna się trzeci etap Jego twórczości. Działalność Zmarłego koncentruje się w tym okresie koło zagadnień agrogeologicznych, w której to dziedzinie Zmarły twórczo pracuje do końca życia. Prócz opublikowanych prac, podczas wojny przygotował dotąd niewydany podręcznik gleboznawstwa.

Jeszcze należy wspomnieć o popularyzatorskiej pracy Zmarłego. Jego pięknie napisana i pięknie wydana książka «Ziemia i jej budowa» znana jest każdemu miłośnikowi nauk o ziemi.

VALÉRE ŁOZIŃSKI (Résumé)

Valère Łoziński est né à Lwów, le 3. I. 1880. Il fit ses études secondaires et supérieures dans cette ville et, en 1902, il y fut promu docteur en philosophie dans le domaine de la géologie et de la géographie, ayant présenté sa thèse intitulée: «Les limans et les deltas». Ensuite il alla à Vienne pour un certain temps et il y poursuivit ses études sous la direction de prof. Penck et Uhlig. De retour à Lwów, il travaillait à la bibliothèque de l'Université jusqu'au commencement de la première guerre mondiale, en entreprenant et menant à bonne

fin des recherches scientifiques, surtout du domaine de la géomorphologie. À cette époque il fit aussi plusieurs voyages scientifiques à l'étranger, à savoir: à la Bosnie (1903), à la Suède pour prendre part à l'international Congrès de Géologie (1910), en Allemagne (1911) et au Danemark (1912). Au cours de ces années les problèmes géologiques l'intéressent de plus en plus, tandis que les questions géomorphologiques passent au second plan.

Au commencement de la première guerre mondiale, il s'est établi à Cracovie. Après la guerre, il travaille d'abord quelque temps dans le Service Pétrolier de Pologne, puis dans l'industrie, surtout pétrolière, en qualité d'expert. Il obtient en 1927 la chaire de la pédologie à la faculté de l'agriculture à l'Université Jagellonienne. Alors, par la force des choses, il se détache des problèmes géologiques, se spécialisant dans la pédologie.

Arraché du travail scientifique sous l'occupation allemande, il meurt à Cracovie, en 1943.

Son évolution scientifique se laisse diviser en trois périodes. Il est géographe physique au début de sa carrière de savant. Les problèmes géomorphologiques tels que la genèse des ravins de la Podolie, les problèmes diluviaux de l'avant-pays de Karpates, puis de l'intérieur de ces montagnes, forment pour la plupart le sujet de ses études. Mais ce sont ou bien les problèmes géologiques proprement dits, ou ceux qui se trouvent à la limite de la géologie et de la géomorphologie, qui l'attirent avec une force toujours plus grande. Ses recherches qui ont lieu pendant cette période s'étendent sur de vastes régions, car elles embrassent la Podolie, la plaine sur le Bug et la voïvodie de Cracovie. D'entre les ouvrages qui ont été publiés relevons surtout l'importance de l'étude sur la décomposition périglaciaire autour des bords du glacier. Łoziński présenta cet ouvrage, ainsi que celui sur le *nunatak* du massif Świątokrzyski au Congrès International de Stockholm.

La seconde période de l'activité scientifique de Łoziński présente un caractère particulier. En Pologne, depuis de longues années, les géologues travaillent surtout régionalement. L'établissement de la carte géologique, la stratigraphie et la tectonique de telle ou telle autre région — voilà ce qui les occupe en premier lieu. Ce fait provient surtout de la connaissance encore très incomplète de la géologie de nos territoires, de sorte que les problèmes géologiques régionaux, occupaient et occupent encore la première place. Les autres domaines de la géologie en souffrent. Avant tout la géologie dynamique à laquelle nos géologues s'intéressent trop peu. Łoziński présentait une exception à cet égard en s'intéressant justement à cette branche de la géologie et y consacrant son travail créateur ce qui lui fit prendre dans notre littérature géologique une place à part et peut-être même unique, celle de géologue dynamique. Dans cette période, ses ouvrages du domaine de la géologie dynamique passent au premier plan. Nous en citerons les études sur le comportement séismique de la chaîne des Karpates et de leur avant-pays, ensuite, et surtout, l'ouvrage concernant la rela-

tion entre le volcanisme et le plissement dans les Karpates (1919). Dans ces études Łoziński montre surtout une connaissance vaste et approfondie de la littérature géologique mondiale. De la même période date l'intérêt de Łoziński pour les Karpates et le Bassin Houiller. Grâce à ce fait telle idée féconde, comme p. ex. celle des cycles sédimentaires dans les Karpates, fut introduite dans la littérature géologique polonaise.

Malheureusement, la vie a détaché Łoziński de ces sujets. A partir du moment où il est devenu directeur de l'Institut de pédologie de l'Université Jagellonienne, commence la troisième période de son activité scientifique qui se concentre sur les problèmes agro-géologiques et dure jusqu'à la fin de sa vie. Outre les ouvrages publiés, il a préparé, pendant la guerre, un manuel de pédologie qui n'est pas encore paru.

Mentionnons enfin son activité comme vulgarisateur scientifique: Son beau livre, «La terre et sa structure», bien écrit et soigneusement édité, est connu à chaque amateur des Sciences de la Terre en Pologne.

Spis prac W. Łozińskiego

- 1) 1900. — Stosunki hydrograficzne epoki dyluwialnej, *Kosmos*.
- 2) 1900. — Limany i delty, *Kosmos*.
- 3) 1901. — Die chemische Denudation — ein Chronometer der geologischen Zeitrechnung, *Mitt. Geogr. Gesell.*
- 4) 1903. — Rozwój geologii i geografii fizycznej, *Przewodnik Naukowy i Literacki*.
- 5) 1904. — Majeвица planina, *Kosmos*.
Spostrzeżenia geologiczne w dorzeczu Czarnej Bystrzycy powyżej Zielonej (Geologische Beobachtungen im Gebiete der Schwarzen Bystrzyca oberhalb Zielona), *Kosmos*.
- 6) 1904. — Kilka uwag o obliczaniu odległości epicentrum trzęsienia ziemi (Einige Bemerkungen über die Ermittlung der Entfernung des Epicentrum eines Erdbebens), *Kosmos*.
- 7) 1905. — Wyniki badań hydrogeologicznych w powiecie horodeńskim (Ergebnisse hydrogeolog. Untersuchungen im Bzk. Horodenka), *Kosmos*.
- 8) 1907. — Powstanie jezior dyluwialnych na niżu galicyjskim, *Rozpr. PAU*.
- 9) 1907. — Die diluviale Seebildung im Nord-galizischen Tieflande, *Bull. Acad. Sc. Cracovie*.
- 10) 1907. — Ein merkwürdiger Vorkommen von Konglomerat und diluvialer Schotter in Żurawica bei Przemyśl, *Verh. geolog. Reichsanst.*
- 11) 1907. — Die Karsterscheinungen in Galizisch-Podolien, *Jahrb. geolog. Reichsanst.*, vol. 57.
- 12) 1907. — Ziemia i jej budowa.
- 13) 1908. — Glacjalne zjawiska u brzegu północnego dyluwium wzdłuż Karpat i Sudetów, *Sprawozd. Kom. Fizjogr.*
- 14) 1908. — Die Übertiefung der Täler im Gebiete des Palaeozoischen Horstes von Podolien, *Föld. Közlemények*, t. 36.
- 15) 1908. — Przykład tworzenia się doliny wskutek podziemnych zapadnięć w Ks. Krakowskim, *Sprawozd. Kom. Fizjogr.*, t. 43.
- 16) 1909. — Kilka uwag o powstawaniu niżowych jezior, *Sprawozd. Kom. Fizjogr.*, t. 43.
- 17) 1909. — Das Sandomierz — Opatower Loessplatten, *Giobus*.
- 18) 1909. — Versuch einer Charakteristik der Canyontäler, *Jahrb. Geolog. RA*.
- 19) 1909. — O mechanicznym wietrzeniu piaskowców w klimacie umiarkowanym, *Rozpr. PAU*, t. 49.

- 20) 1909. — Über die mechanische Verwitterung der Sandsteine im gemässigten Klima, *Bull. Acad. Sc., Cracovie.*
- 22) 1910. — Quartärstudien im Gebiete der nordischen Vereisung Galiziens, *Jahrb. Geolog. RA.*
- 23) 1909. — Die periglaziale Fazies der mechanischen Verwitterung, *Compte Rendu du XI Congr. Géolog. Intern., Stockholm.*
- 24) 1910. — Über Endmoränen und die diluviale Hydrographie des Bug-Tieflandes, *Bull. Int. Acad. Sc., Cracovie.*
- 25) 1911. — Über Dislocationszonen im Kreidegebiet d. nordöstlichen Galizien, *Mitt. Geolog. Ges., vol. 4, Wien.*
- 26) 1912. — Zur Bildungsweise der Konglomerate des Rotliegenden, *Jahrb. geolog. Reichsanstalt, t. 62.*
- 27) 1912. — Beiträge zur Oberflächengeologie des Krakauer Gebietes, *Jahrb. geolog. Reichsanst., vol. 62.*
- 28) 1913. — Das seismische Verhalten der Karpathen und ihres Vorlandes, *Beiträge zur Geophysik, vol. 12.*
- 29) 1919. — Vulkanismus und Zusammenschub., *Geolog. Rundschau, vol. 9.*
- 30) 1921. — Wpływy tektoniczne w rozwoju rzek Karpat fliszowych (Sur les conditions tectoniques du développement des rivières dans les Karpates de Flysch), *Kosmos.*
- 31) 1923. — Zagadnienie geologiczne węgla polskiego, *Przegląd Górn.-hutniczy,*
- 32) 1924. — Die geologischen Probleme des ostsudetischen Steinkohlenebietes, *Zeitschr. Oberschl. Berg- und Hüttenmännischen Vereins, Katowice.*
- 33) 1924. — Die geologische Probleme des ost-sudetischen Steinhohlenebietes, *Zeitsch. d. Oberschl. Berg- und Hüttenman. Vereins.*
- 34) 1925. — Miejscowe dyluwium Karpat (Das lokale Diluwium der Karpaten), *Sprawozd. Kom. Fizjogr., str. 58—59.*
- 35) 1925. — Die geologischen Bedingungen und die Prognose des karpatischen Erdöl vorkommens in Polen, *Zeitsch. d. Oberschl. Berg- und Huttenmannischen Vereins, Katowice.*
- 36) 1926. — Schlammwulkane als Anzeichen gegenwärtiger Gebirgsbildung, *Petroleum, nr 22.*
- 37) 1926. — Prawda o górnośląskim przemyśle górnico-hutniczym, *Czasopismo Hutnicze.*
- 38) 1927. — (Niewidzialny czynnik geologiczny) Ein unsichtbarer geologischer Fraktor „Ultraviolette Strahlen“», *Rocznik Pol. Tow. Geolog., t. 4.*
- 39) 1931. — Das Steppenproblem im polnischen Podolien vom bodenkundlichen Standpunkt, *Beiträge zur Geophysik, vol. 34.*
- 40) 1933. — Zabytek gleby w Dańkówce koło Sosnowca (Sol ancien à Dańkówka près de Sosnowiec), *Ochrona Przyrody, t. 12.*
- 41) 1933. — Palsenfelder und periglaziale Bodenbildung, *Neues Jahrbuch f. Min. etc., Bd. 71.*
- 42) 1933. — Mapa gleb województwa tarnopolskiego, *Prace Rolniczo-leśne PAU, nr 00.*
- 43) 1934. — Gleby leśne Podgórze Wschodnich Karpat (Die Waldböden der Ost-karpatischen Piedmontzone), *Prace Rolniczo-leśne PAU, nr 12.*
- 44) 1938. — Gleby Górnego Śląska (Die Böden von Polnisch Oberschlesien), *Prace geologiczne PAU (Wydawnictwa Śląskie), nr 4.*